खोटाङ्ग जिल्ला दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स.का चामलिङ्ग राईहरुको सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्षको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तयार पारिएको

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

जित कुमार राई

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६५

...ङ्ग जिल्ला दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स.का चामलिङ्ग राईहरुका सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्ष.... जित कुमार राई २०६५

खोटाङ्ग जिल्ला दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स.का चामलिङ्ग राईहरुको सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्षको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिको लागि तयार पारिएको

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
जित कुमार राई

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौ
नेपाल

सिफारिश पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा श्री जित कुमार राईले **“खाटाङ्ग जिल्ला दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स. का चामलिङ्ग राईहरुको सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्ष एक समाजशास्त्रीय अध्ययन”** विषयको यो शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । म उहाको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारीस गर्दछु ।

....
उद्धव राई
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर

मिति : ....

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
नेपाल

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तीका लागि श्री जित कुमार राईद्धारा तयार पारी प्रस्तुत गरेको **"खोटाङ्ग जिल्ला दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स. का चामलिङ्ग राईहरुको सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्ष एक समाजशास्त्रीय अध्ययन"** विषयक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तीका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मुल्याङ्कन समिति

विभागीय प्रमुख ______________________ डा. ओम गुरुङ

आन्तरिक परीक्षक ______________________
उद्धव राई

बाह्य परीक्षक ______________________
सम्भु कट्टेल

मितिः

कृतज्ञताज्ञापन

सर्व प्रथम त यस शोधकार्य लेख्ने सुअवसर प्रदान गर्नुहुने त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर क्याम्पस समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागका प्रमुख डा.ओम गुरुङ्गज्यू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । साथै यस शोधकार्य लेखनमा आफ्नो अमुल्य समय प्रदान गरी निर्देशन दिनु हुने सह-प्राध्यापक श्री उदव राईज्यू प्रति ऋणि छु । आफ्नो अमूल्य सुझाव र समय दिई यस कार्यमा सहयोग गरिदिनु हुने सह-प्राध्यापक उदव राईज्यू को गुन अविष्मरणिय छ ।

यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स.का विशेषत चामलिङ्ग राई परिवार लगायत त्यस गा.वि.स. का अन्य महानुभावहरु का साथै रत्न राज राई जी को साथै अन्य चामलिङ्ग राई समुदाय बाट प्राप्त सहयोगले यस लेखनकार्यलाई गति प्रदान दिन सकेकोहो । यसर्थ सहयोगको लागि हार्दिक धन्यवाद दिनु मेरो कर्तव्य हुन आउछ ।

यो सोध पत्रले खोटाङ्ग जिल्ला दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स. का चामलिङ्ग राई जातिका सामाजिक तथा सास्कृतिक पक्षको वारेमा जानकारी गराउन सहयोग मिल्ने विश्वास लिएकोछु । शोधपत्रलाई कम्प्यूटर टाइप गरी सहयोग गरिदिने एकेडेमिक कम्प्यूटर कीर्तिपुरका कृष्ण कार्की तथा सर्म्पूण एकेडेमिक परिवार प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरुमा हृदय देखि नै हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

जित कुमार राई

विषय सूची

पहिलो अध्याय
परिचय खण्ड

१.१. पृष्ठभुमी	१
१.२. समस्याको कथन	१-३
१.३. अध्ययनको उद्देश्य	४
१.४. अध्ययनप्रतिको अवधारणा	४-५
१.५. अध्ययनको औचित्य र महत्व	५-६

दोश्रो अध्याय
सम्वन्धित साहित्यको समिक्षा

२.१. सैद्धान्तिक समिक्षा	७-१०
२.२. पूर्व अध्ययन र समिक्षा	१०-२३

तेश्रो अध्याय
अनुसन्धान विधिहरु

३. अध्ययन विधि	२४
३.१. अनुसन्धान प्रारुप	२४
३.२. अध्ययन क्षेत्रको छनौट	२४
३.३. अनुसन्धानको संरचना	२५
३.४. तथ्यांक संकलन प्रकृति एवं स्रोतहरु	२५-२६
३.५. समग्र र नमूना छनौट	२६
३.६. तथ्यांक संकलन विधिहरु	२७-२७
३.७. तथ्यांकको प्रमाणिकता र विश्वसनियता	२७
३.८. तथ्यांकको विश्लेषण प्रक्रिया	२८
३.९. अध्ययनको सिमा	२८-२९

३.१० जन शक्ती २९
३.११ समय तालिका २९

चौथो अध्याय

अध्ययन क्षेत्रको परिचय

४.१. खोटाङ्ग जिल्लाको परिचय ३०-३३
४.२. दोर्पा चिउरी डाँडा गा.वि.स. को परिचय ३३-३४
४.२.१. भौगोलिक अवस्था र जलवायु ३५
४.२.२ सामाजिक अवस्था ३५-३६
४.२.३. आर्थिक अवस्था ३६
४.२.४. शिक्षा ३६-३८
४.२.५ जनसंख्या ३८-४०

पााचौ अध्याय

५.१. चामलिङ्ग राइको उत्पति र आगमन ४१
५.२ चामलिङ्ग राईहरुको उत्पति ४२
५.३ किराँत मुधुम अनुसार चामलिङ्ग राईको उत्पत्ति ४२
५.४ किम्वदन्ती अनुसार चामलिङ्ग राईको उत्पत्ति ४३-५२
५.५ "दशखम्बु एक भान्छा" वा "दश किरात एक भान्छा" अनुसार चामलिङ्ग राईहरुको उत्पत्ति ५२-५४
५.५. चामलिङ्ग नामाकरण सम्वन्धि भनाई ५४-५५

छठौ अध्याय

सामाजिक तथा सांस्कृति पक्ष

६.१ रहनसहन ५६-५७
६.१.१ बसोवासको स्थित र घरको बनावट ५७-५८

६.१.२ भेष भुषा तथा गरगहना	५९-६१
६.१.३. परिवारका व्यक्तिको स्थान र नाता सम्वन्ध	६१-६४
६.१.४ खानपान	६४
६.२. धार्मिक पक्ष	६५
६.२.१. चुला प्रथा	६५-६७
६.२.२.कुलदेवता तथा पुजा प्रथा	६७
६.२.२.१. माछाकमा (दिक्षुम)	६७-६८
६. २.२.२.तरेपा (मान्टेके)	६८
६. २.२.३. हुर्छुम(वपामी)	६९
६.२.३..देव देवता पुजा प्रथा	६९
६. २.३.१.पूर्वे पश्चिमे	६९-७०
६. २.३.२.सन्सारी	७१
६. २.३.३.विजुवा	७१
६. २.३.४.वाइराँगे	७१-७२
६.२.३.५ थानी सिकारी	७२
६.२.३.६.साप्सु	७२-७३
६.२.३.७.पञ्चौली	७३
६.२.३.८. धाइपुजा	७३
६.२.३.९. मंसिरे पुजा	७४
६.२.१० वाली दम (वाईको) पुजा	७४
६.२.४. धामी (नछौं) प्रथा	७४-७५
६.३.भाषा	७५
६.४ गोत्र थर (पाछा) र उपथर	७६-८०
६.५. सांस्कृतिक पक्ष	८०
६.५.१. संस्कार (चलन)	८०
६.५.१.१. रजस्वला भएको अवस्थामा बार्ने चलन	८०
६.५.१.२. गर्भाधारण भएको अवस्थामा बार्ने चलन	८०-८१

६.६. जन्म संस्कारहरु	८१
६.६.१.ह्याफमा	८१
६.६.२. न्वारन	८२
६.६.३. पास्नी (भात खुलाई)	८२-८३
६.६.४. छेवर	८३
६.६.५. गुन्यु चोली	८३
६.७. विवाह संस्कार	८३-८५
६.७.१.मागी विवाह	८५-८६
६.७.२. प्रेम विवाह	८६-८८
६.७.३ चोरी विवाह	८८-८९
६.७.४ जवरजस्ती विवाह	८९-९१
६.७.५ जारी विवाह	९१-९२
६.७.६. विधवा विवाह	९२
६.८ विवाह संस्कारमा गरिने रितिथितिहरु	९२-९३
६.८.१ भाइ सल्लाह	९३-९४
६.८.२ कलिया (ततिमी) प्रथा	९४-९५
६.८.३ कुटुनी प्रथा	९५
.६.८.४ बागदता प्रथा	९५-९६
६.८.५ जन्ती पर्छने	९६
६.८.६ ढोग भेट प्रथा	९७
६.८.७ सम्धी ढोग प्रथा	९७
६.८.८. धरान बोल्ने प्रथा	९७-९८
६.८.९. सचेप प्रथा	९८
६.८.१०. माइत प्रथा	९९
६.८.११. मेघियार	९९-१००
६.८.१२ बातामा नाच्ने तथा डोली थाप्ने प्रथा	१००
६.८.१३ मावलीलाई सिर उभ्याउने	१०१

६.८.१४ छोरी चेलीलाई सिर उभ्याउने (छैकुखुर, छैकुफिला) १०१-१०२
६.८.१५ गाजीघर, वतुङ्ग, मावली, डामैचिमै देखिने प्रथा १०२
६.८.१६ रमाइलो गर्ने १०२
६.८.१७. भान्छे अन्मयाउने प्रथा १०२-१०३
६.८.१८. डोलन फर्काउने १०३
६.९. मृत्यु संस्कार १०३-१०७
६.९.१. जुठो बाट चोखिने(मृतकको कृया गर्ने) १०७-१०८
६.९.२. वर्खन्त १०८
६.९.३ खादैसी (घोट) मा जाने चलन १०८-१०९
६.९.४. चौतारा बनाउने १०९
६.१०. चाडपर्व १०९
६.१०.१. साकेला (चण्डी) ११०-१११
६.१०.२. दशैं १११
६. १०.३.तिहार १११-११२
६.१०.४. साउने सक्रान्ति ११२
६.१०.५. माघे सक्रान्ति ११२
६.१०.६. एकादशी ११३
६.१०.७ चतै दशैं ११३

सातौं अध्याय

सारांश, निष्कर्ष तथा सुझाव

७.१. सारांश ११४-११८
७.२. निष्कर्ष ११८-११९
७.३. सुझाव ११९-१२१
परिशिष्ट
क) तथ्यांक संकलनको क्रममा घर सर्वेक्षण गर्दा गरिएको फाराम १२२-१२३
ख) अध्ययनका क्रममा मुख्य सूचना दताहरुलाई अन्तरवार्तामा १२४-१२६

प्रयोग गरिएको चेकलिष्टको सूची
सन्दर्भग्रन्थ सूची १२७-१२८
चित्र सूची